

A MAGYAR NYELVI PÓTTANFOLYAMOK.

Az 1790/91. országgyűlésen a KK. és RR. már törvényileg ki akarták mondani, hogy a magyar nyelv hazánk minden nyilvános iskolájában taníttassék. Nem czélom, sem szándékom, hogy azon hosszas küzdelmet, mit az országgyűlés, vármegyék, testületek és magánosok a magyar nyelvnek az iskolákban való tanításáért a jelen században kifejtettek, ismertessem. Nemzetünk türelme, de egyszersmind ez eszméhez való szívós ragaszkodásának is elegendő bizonyítéka az, hogy a mit 1790-ben kívántak az ország rendei, az végre — legalább papíron, — az 1879. évi XVIII. törvényezikk életbeléptetésével beteljesedett.

E törvényt, ép úgy, mint az 1868 : XXXVIII. törvényezikket, a szentesítés után azonnal még nem lehetett végrehajtani. Maga a törvény négy évi határidőt szabott azoknak a tanítóknak, kik a magyar nyelvet nem képesek tanítani, a magyar nyelv tanulására. E határidő leteltével azokat a tanítókat, kik a magyar nyelvben kellő jártasságot nem szereztek, arra kellett volna e törvény értelmében szorítani, hogy maguk mellé a magyar nyelv tanítására képes segédtanítókat fogadjanak.

Közoktatásügyi kormányunk, hogy e törvény végrehajtását gátló körülményeket megszüntesse, de meg az idegen ajkú tanítóknak a magyar nyelv megtanulását lehetővé tegye, a törvény szentesítése után az ország különböző vidékein magyar nyelvi póttanfolyamokat rendezett, s hogy a tanítók ezeken részt vehessenek: a tanítók részére napidíjakat utalványozott. A tanfolyam végeztével a tanítókat megvizsgálták s a magyar nyelv tanítására képesítő «oklevel»-et adtak nekik.

Élénk emlékezetünkben vannak még azok az izgatások, miket a berlini «Schulverein» a turóczi-szent-mártoni «Matica»-val kezdet fogva éppen ez időtájban a magyar nyelv tanítása ellen

kifejtett. Tudjuk azt is, hogy e törvény volt az, mely ellen az erdélyi gör. nemegyesültek fő egyháztanácsa egyenesen Ő Felsége, urunk és apostoli királyunkhoz folyamodott. Városainkban a magyar nyelv ez izgatások daczára jobban-jobban terjedt. Az egyes tanintézetek a magyarosodást egyre jobban terjesztették, volt s van nem egy elemi iskolánk, a melyben e magyarosítási törekvésnek igen gyakran az értelmi képzés adta s adja meg árát. A sikert senki nem tagadhatja s ma már pl. a Dunántúlnak nincs egyetlen egy városa sem, hol a magyar gyermek németül megtanulhatna.

Ez örvendetes jelenség daczára sajnosan érezzük és tapasztaljuk, hogy idegen ajkú falvainkban a magyar nyelv tudása és tanítása csak nagy nehezen bír terjedni. Vannak egyes községek, a melyekben ma épen úgy nem tudnak magyarul, mint ezelőtt ötven évvel. A királyi tanfelügyelők jelentései, miket részint személyes tapasztalataink, jó részben pedig az iskolafentartók által benyújtott statisztikai adatok alapján állítanak egybe, még ma, a törvény szentesítése után 15 év mulva is igen sok olyan tanítót mutatnak, kik a magyar nyelvet tanítani nem képesek, vagy a mi ennél még rosszabb, magyarul semmit sem tudnak.

Abban általában egyetértünk, hogy a magyar nemzet, de meg az idegen nyelvet beszélő honpolgárok érdeke is azt követeli, hogy e fontos törvény a maga teljességében minél előbb végrehaj tassék. Nekünk nemcsak jó, hanem *magyar* népiskolára is szükségünk van.

Közoktatásügyi kormányunk előtt két út állott: vagy a törvény szigorát alkalmazza s ép úgy, mint pl. a horvát kormány, a jelenben elbocsájtja, a jövőben nem engedi meg az olyan tanítók alkalmazását, kik az állami nyelv tanítására nem képesek; vagy a szív szavára is hallgat s nem nyomja egyszerre a koldusbotot azoknak a tanítóknak kezébe, kik sokszor, talán épen önhibájukon kívül, de meg a kellő ellenőrzés hiányából is, a magyar nyelvet eddig nem sajátították el, s kísérletet tesz még egyszer a magyar nyelvi póttanfolyamokkal. Kormányunk ez utóbbi utat választá, s így jöttek létre ez évben hazánk tíz magyar városában tartott magyar nyelvi póttanfolyamok.

Az e tárgyban kibocsátott miniszteri rendelet a tanfolyamok vezetői s tanító-személyzete elé kettős czélt tűzött ki: vigyék annyira a részvevőket, hogy a magyar nyelvet elsajátítsák, megkedveljék, s ismertessék meg őket az írás-olvasás, magyar nyelv és

a számtanítás módszerével. A tanító-személyzet e kettős czél mellé, épen a tanfolyam eredménye érdekében harmadik czélt is kénytelen volt talán több helyen is kapcsolni. Sajnos, de igaz, s így el nem hallgathatom, hogy a berendelt tanítók között volt olyan is és nem egy, ki anyanyelvén nyelvtanában is tökéletesen járatlan, s ki a népiskolai számtani tananyagának egy és más részét vagy nem tanulta, vagy elfeledte s így nem tudta. Arra pedig valakit megtanítani: hogyan kell olyas valomit tanítani, a mit maga sem tud, — képtelenség. Ezeknek elméjében tehát a tanító-személyzetnek a tárgy ismeretét is fel kellett újítani. A tanítóképzőbe lépő növendékeknél már nagyon is megszoktuk az előkészülés különféle-ségét, az *okleveles* tanítók, kik az élet iskolájából az iskola padjaira kerültek, ismereteikre nézve még jobban különböznek egymástól, mint a tanítóképzőbe belépő növendékek.

A póttanfolyamra rendelt tanítók azonban hasonlítanak is egymáshoz; és pedig abban, hogy majdnem kivétel nélkül osztatlan népiskolánál működnek s átlag véve hazánk legsilányabban díjazott szellemi munkásai közé tartoznak.

Magyar nyelv tudás tekintetében két csoportra volnának oszthatók:

a) olyanokra, kik már voltak magyar nyelvi póttanfolyamon, ezen «oklevelet» is szereztek, de azért, felettes hatóságaik véleménye szerint, a magyar nyelvet sikerrel tanítani nem képesek;

b) olyanokra, kik póttanfolyamon nem voltak s magyarul nem is tudnak. Ezek között vannak olyanok, kik már 1868 előtt tanítók voltak, de olyanok is, kik 1879 után képesítették tanítókká.

A Dunántúl négy (Sopron, Vas, Zala, Baranya) vármegyéjében a királyi tanfelügyelők 39 tanítóra mondták ki, hogy a póttanfolyamon való részvételük szükséges. E 39 tanító közül a Csurgón tartott póttanfolyamra megjelent 22, és pedig:

Sopron vármegyéből	4
Vas vármegyéből	15
Zala vármegyéből	1
Baranya vármegyéből	2

Tanítószágra képesítettek:

Sopronban (r. k.)	12
Felső-Lövön (ág. ev.)	7

Pécsett (r. k.)	---	---	---	---	---	---	1
Zágrábban	---	---	---	---	---	---	1
Nem volt oklevele	---	---	---	---	---	---	1

Életkorra nézve:

A legidősebb	---	---	---	---	---	---	54,
A legfiatalabb	---	---	---	---	---	---	33 éves.

Tanítói működését tekintve:

Legrégibb, ki 32 év,
Legfiatalabb, ki 13 év óta működik.

Tanítói képesítésre nézve:

Legrégebben képesítettett, ki 1861-ben kapott oklevelet.
Legújabbban, ki 1891-ben (Felső-Lövön) " "

A kik e vármegyék nyelvi viszonyaival annyira a mennyire saját tapasztalataink utján is ismerősök vagyunk, valamennyien örültünk azon, hogy e vármegyék területén *csak* 39 olyan tanító működik, ki a magyar nyelvet nem képes sikeresen tanítani. Mikor a berendelt 22 tanító megérkezett, maguk a részvevők is csudálkoztak, hogy *csak* ennyien vannak, mikor ők maguk legkevesebb 80—100-ra számítottak. Alig volt közülök egy-kettő, kinek két-három ismerőse, barátja ne lenne, ki állítása szerint vagy csak annyit tud magyarul mint ő, vagy nála még kevesebbet. Utoljára is kisütötték, hogy a királyi tanfelügyelők a berendelt névsorát a tanítók által összeirt, az iskolaszéki elnökök által megerősített s a tanfelügyelőségekhez évenként beküldött adatok alapján állították össze, s nem egy kifejezést adott azon gondolatának, hogy ezt a tapasztalatát a jövőben hasznára fordítja. Mi igaz a tanítók ezen állításából, mi nem, — nem kutatom; hanem az már nagyon is kívánatos, hogy ily fontos dologban, mint a magyar nyelv tanítása az idegen-ajkú népiskolában, a királyi tanfelügyelők személyes tapasztalatuk útján szerezzenek a helyszínen értesülést.

E tanítók nagy többsége már volt magyar nyelvi póttanfolyamon (Győrben, Szombathelyen stb.). Volt olyan is, ki e póttanfolyamok egyikén vagy másikán «jeles», — de olyan is, a ki «elégséges» oklevelet nyert, — s ma felettes hatóságuk, vagy maguk is kinyilatkoztatják, hogy a magyar nyelvet nem képesek kellő

sikerrel tanítani. Ugyan hol lehet itt a hiba? A tanfolyamra megjelent 19 német és 3 horvát anyanyelvű tanító a magyar nyelvet szorgalommal s a legtöbb kedvvel is tanulta; a Dunántúl nemzeti-ségi izgatásokkal sincs bajunk, sopron- s vas megyei németajkú honfitársaink csak olyan magyaroknak érzik s vallják is a legtöbben magukat, mint akár az Alföld lakosai. Miért nem terjedhet hát közöttük a magyar nyelv, s miért kellett ezeket a tanítókat, kiket már évekkel ezelőtt a magyar nyelv tanítására képeseknek nyilvánítottak, újra berendelni a póttanfolyamra?

Azt hiszem, nem tévedek, ha állítom, hogy az első ballépést akkor követtük el, mikor a póttanfolyam végén a vizsgálatot sikeresen letett tanítóknak oklevelet adtunk. Az ember ember. S ha a miniszternek van, a mint hogy lenni is kell szívének, nem kívánhatja senki, hogy a vizsgáló biztosnak, vagy tanárnak ne legyen. Ha látom azt a törődött, össze csavarodott embert, ki keserves évi munkájáért talán alig kap többet 250 frtnál; ha látom, hogy a póttanfolyamon tőle telhetőleg igyekezett, tanult is valamit, s ha másokkal gyakorolhatná a nyelvet tovább, rövid idő alatt képes lenne erre a gyermekeket is megtanítani; ha meggondolom, hogy ennek az embernek a kezéből, sőt nemcsak az övéből, de gyermekeiből is, kiviszem a kenyeret esetleg, ha a valót a maga meztelenségében feltárom: bizony-bizony háromszor is meggondolom és még sem tudom, mit szólnak. Ez az oka, hogy az ilyen vizsgálatoknál rendszerint nagyon is enyhén, nagyon is kegyelmesen osztályoznak. Mikor aztán az így megoklevelezett ember, legyen az tanító, vagy bárki más, hazamegy, azzal az édes nyugalommal hajtja fejét álmira, hogy ezért őt többé nem háborgatják, van elég akárhány olyan is, ki hozzá gondolja: akár tanítom a magyar nyelvet sikerrel, akár nem. Az ilyen gondolkozású embernek aztán egy esztendő, két esztendő elegendő, hogy azt a magyar nyelvet, a mit hat hét alatt tanult, az idegen ajkú faluban teljesen elfeledje. Ha aztán ilyenkor háborgatnák, előveheti oklevelét, s okmánynyal igazolja, hogy a magyar nyelv tanítására képes. Bizony az ilyen «oklevél» ily körülmények között semmivel sem ér többet, mint az a nem tudom hány éve kiállított orvosi bizonyítvány, a mivel a sánta igazolni akarja, hogy testileg ép.

Másik, ennél nem kevesebb fontosságú bajunk az, hogy falusi iskoláinkban szemléltető eszközök nagyon gyéren vannak, s ez annál nagyobb baj, mert ez jó formán valamennyi falusi osztatlan

iskola sajáttsága. A csurgói póttanfolyamon résztvett tanítók közül pl. csak egynek az iskolájában vannak a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításához szemléltető képek, ezeket is — mint magamondja — a *külföldi* árjegyzékek nyomán maga rajzolta. A legtöbb arról panaszkodott, hogy iskolájában még a saját vármegyéjének a térképe sincs meg; volt olyan is, ki azt mondta: neki volnának ugyan térképei, de nem használhatja, mert ki vannak tiltva; másik még ezt az állapotot is szerencsésnek tartja, mert neki nem-hogy szemléltető eszközei volnának, de még iskolájában másképen le sem ülhet, hacsak lakásából a saját székét be nem viteti. Ez adatok, mikben a tanítók egy cseppet sem túloztak, azt is mutatják, hogy ezekben az iskolákban nemcsak a magyar nyelv, hanem más tantárgy tanítása sem lehet valami nagyon jó. Tanul a gyermek szavakat, de ennél egyebet se, a mi a tankönyvben van, azt ledarálja; az értelem képzésére kevés gondot fordítanak. Aztán miként is lehetne azt várnunk, hogy ezekben az iskolákban, a hol a szemléltető eszközök hiánya mellett a tanító is fogyatékosan tud magyarul, a direkt módszert helyesen alkalmazhatnák. Ha nincs szemlélet, nem lehet képzet, ha nincs képzet nem lehet fogalom, mit ér az üres szó, ha képzetet nem újít fel a lélekben? Arra kellene tehát törekednünk, hogy falusi, különösen pedig idegen tan nyelvű iskoláink bőven el legyenek látva szemléltető eszközökkel: s mikor a gyermekek bármit tanulnak magyarul — ennek különösen az alsóbb osztályokban — mindig a szemléletre kellene támaszkodni; az értelemképzés és a magyar beszéd tanítása csak így haladhatnak karonfogva egymással.

Állítsa vagy állíttassa össze a közoktatásügyi kormány azoknak a szemléltető képek s eszközöknek jegyzékét, a melyekre az osztatlan népiskolának okvetetlen szüksége van. *Kényszerítse* az iskolafentartókat arra, hogy ezeket az eszközöket meg is szerezzék. Ne legyen kénytelen a törekvő tanító fűhöz-fához menni, tiszteletes uramtól kezdve a kisbiróig mindenkinek könyörögni, hogy ezt vagy azt az iskola számára szerezzék be. Legyen ez az iskolafentartónak oly szoros *kötelessége*, mely alúl semmi áron ki nem bújhatik. A melyik iskolafentartó község vagy testület erre szegénységénél fogva nem képes, azon — ha más nem akar, vagy nem tud segíteni — segítsen a közoktatásügyi kormány s ajándékozza meg a szegényebb iskolákat ezután is szemléltető eszközökkel.

Ha annyira jutottunk, hogy a tanító kezében szemléltető

eszköz van, követeljük meg tőle, hogy ezek segítségével *magyarul* tanítson, a tanítás eredményéről a királyi tanfelügyelő évről-évre személyesen győződjék meg. Dobjuk sarokba azokat az okleveleket, miket a póttanfolyamokon osztogattak; az iskola legyen az, mely eredményében mutatja, hogy tanítója a magyar nyelv tanítására képes. Ez eredmény elbírálója ne legyen semmiféle falusi hatalmasság, hanem a közoktatási kormány külső hivatalnok: a királyi tanfelügyelő. Ha az eredmény nem kielégítő s a kormány a póttanfolyamokra még áldozni akar, akkor a tanító mindaddig kénytelen legyen póttanfolyamra járni, míg iskolájában kellő eredményt nem tud felmutatni; hiszem, hogy ily intézkedés azt vonja maga után, hogy az idegen ajkú tanulók törekednek arra, hogy iskolájukban a magyar nyelvben minél jobb eredményt mutassanak fel, nehogy a póttanfolyammal járó kellemetlenség s költsékezésnek évről-évre ki legyenek téve.

Csakhogy ez a póttanfolyamozgatás sem tarthat örökké. Mi haszna van a póttanfolyamoknak, ha a régi gárda folyton új erőkkel szaporodik, kik a magyar nyelvben járatlanok? A most póttanfolyamra berendelt tanítók között voltak olyanok, kik már jóval későbbben lettek tanítóvá az 1879. évi XVIII. törvényczikk szentesítése után. A kormánynak legyen ez egy okkal több arra, hogy a tanítók képesítésére az eddiginél nagyobb befolyást biztosítson magának. Nagyon helyesek és bölcsesek azok az utasítások, miket közoktatásügyi kormányunk az idegenajkú tanító-növendékek képesítési vizsgálata tárgyában a királyi tanfelügyelőhöz kibocsátott, de ennél megállapodnunk nem lehet.

Tisztelem a történelmi jogot, hiva vagyok a tanszabadságnak. A szabad verseny a közoktatásügyre hasznos eredményeket szült már s szülhet még a jövőben is. Ép ezért az egységesítési törekvéseknek nem vagyok lelkes pártolója. Ám neveljék az egyes felekezetek leendő tanítóikat olyan vallásos szellemben, a milyenben akarják s ott a hol nekik tetszik; a földolog az, hogy a néptanítók képesítésénél is emelkedjünk oda, hol a középiskolai tanárok, hogy ne mondjam az ügyvédek képesítésénél állunk. Tanuljon a leendő néptanító a hol akar, de a tanítói oklevelet csak az arra kinevezett, szakértőkből összeállított vizsgáló-bizottság osztogassa.

Ennek eredménye az lesz, hogy a tanítói okleveleknek egyenlő értéke lesz, nemcsak elméletileg, hanem a közönség sze-

mében is. A felekezetek rajta lennének, hogy tanítóképzőiket legalább oly fokra emeljék, mint a melyen az államiak vannak. A tanítóképzők tanárai bármilyen jellegű intézetnél vannak, törekednének, hogy tanítványaik a tanképesítő vizsgálaton kudarcot ne valljanak, s az így keletkező nemes verseny áldásos hatása nem maradna el, már csak azért sem, mert egyes hatalmas protektorok nehezebben és ritkábban vihetnék keresztül, hogy akár a tanító-ságra alkalmatlan, akár a magyar nyelvben nem eléggé jártas egyének tanítói oklevelet nyerjenek.

Míg a tanítóképesítési rendszerünket e gyökeres módosításnak alá nem vetjük; míg falusi iskoláink igen nagy részében nem az érzelem képzésére, hanem üres szó-tanulásra fektetik a főszűlyt, míg a királyi tanfelügyelők az iskolaügyre, különösen pedig a magyar nyelv tanítására vonatkozó jelentéseiket nem személyes tapasztalat, hanem a legtöbbször érdekelt felek információja s adatai alapján állítják egybe: addig a magyar nyelv tanítását falusi iskoláinkban fel nem virágoztatjuk. Maguk a póttanfolyamok is olyanok lesznek, mint minden toldozás-foltozás munka: nagy kérdés, megérik-e a rájuk fordított fáradságot és költséget.

(Csurgó.)

PETHES JÁNOS.

KÖLTŐI OLVASMÁNYOK FEJTEGETÉSE A GYMNASIUM ÖTÖDIK OSZTÁLYÁBAN.

(Methodikai vázlat.)

A módszeres eljárás fontosságát a tanításban fejtegetni, azt hiszem, ma már teljesen felesleges, s minden pædagogus meg van róla győződve, hogy szellemképző tanítás csak okszerű módszer segítségével lehetséges; és ha középiskoláinkban kielégítő módszeres eljárást még sem mindenütt találnak, annak oka nemcsak az, hogy az elmélet és a gyakorlat nagyon is különböző dolgok, hanem egyebek közt az is, hogy tanügyi irodalmunknak ez az ága meglehetősen parlagon hever. Igaz ugyan, hogy folyóirataink egyes évfolyamaiban s az értesítőkben is található egy-két idevágó értékesebb dolgozat, de a legtöbb szűkkörű s leginkább a napi lecczék körében mozog; az Utasítás pedig, mely az egész évi tananyagra kiterjed, a módszeres eljárásnak inkább csak csúspontjait érinti, csak a feladatokat tűzi ki, a részletekbe nem igen bocsátkozik. A gyakorlati kivitel megállapítása rá van bízva a szaktanárra, a mi különben elvileg egészen helyes.